

Самур

№ 7 (242) 2011-йисан 30-июль

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

АЛАКЪЯР МАДНИ МЯГКЕМ ЖЕЗВА

И йикъара Азербайжандин Президент Илгам Алиева Түркия гъукуматдин кыл Т.Эрдогъан къабулна. Абурун арада къве улкве патал гзаф важиблу тир раҳунар къиле фена. И гурушидхъ авсиятда Президентдин аппаратдай ихътин малумат ганва: «Азербайжанни Түркия союзникар я. Гъар къве гъукуматди сад садахъ галаз алакъяр мадни мягкемарзава, чин халқарин гележег патал герек тир важиблу месэләяр гъялзава. И гурушиди сиясатдин, экономикадин ва алишверишдин рекъяй чи крап мадни вилик тухуз күмек гуда».

СУВАРИН ВАРЗ АЛУКЪЗАВА

Алай үйисан 1-августдиз Рамазан варз алукъзава. Къафкъаздин Мусурманрин Идарадин кыл Аллагышукур Пашазадеди мусурманриз и варз лайихлудаказ къилиз акъудун ва адетриз амал авун патал эвер ганва. «За талабзавайди ам я хьи, - лагъана А.Пашазадеди, - са касдини диндиз къарши гъурметсузвал тавурай».

Рамазан вацра сив хуьни дуьздаказ амал авуна къланза, ички хъуниз ва маса пис кратиз рехъ гана къланзача. Рамазан вацрахъ авсиятда алай үйисан 30-31-августдин йикъар суварин йикъар яз малумарнава.

ФЕСТИВАЛРИН ШЕГЪЕРДИЗ ЭЛКЪВЕЗВА

Къафкъаздин илимдинни медениятдин меркезирикай тир къадим Ахчегъ гила фестивалрин меркездиз элкъвевза. Алай үйисуз ина къве Чехи фестиваль къиле фена: «Дагъустандин хизан» тівар алац Къиблепатан Дагъустандин районрин хизанрин ансамблрин фестиваль ва «Къугъугъ, руғъ» тівар алац лезги халкъдин милли музыкадин аларрин фестиваль. И мярекатар Ахчегъ райондин къиле авайбуру ДР-дин Медениятдин Министерствоихъ ва Халкъдин Яратмишунрин Къивалихъ галаз санал тешкилна.

Гила лезги ва лезги группадин халкъарин жегъил манидаррин фестиваль къиле тухуз къланза. Са шакни авачиз, и мярекатни вичин мураддив агакъда.

ХҮРҮҮН САНАТОРИЯ СЕЙЛИ ЖЕЗВА

Са шумуд үйис инлай вилик СтІал Сулейманан райондин Къулан СтІал хууре эцигна кардик кутур «Кнуп-Ятар» санаторийдин мумкинвилер виликандилай хъсанди хъанва. Ина сагъламвал мягкемардай Чехи меркез-шегъер арадал гъизва. Цийи эцигунри үйиса 300 кас къабулиз жедай мумкинвал ганва. Санаториядин пешекарар хъсанбур хъанва. Ина инсанрик гзаф акъатзавай жалгъайринни къарабрин, рикінни дамаррин, руғунинни ратарин, первийрин, урологидинни гинекологиядин, хамунин ва маса азарар дарманрик менфят къачун тавуна сагъариз жедай шарттар арадал гъанва. ГъакІ тігунар гун, ксун-къарагъун, ял ягъун, машгъултар тешкилун, сиягъатриз фин, маса шарттарин артухарнава.

Вичихъ гъа ихътин агалкъунар авайвияй санатория неинки Дагъустандиз, гъакІ вири Россиядиз сейли жезва. Къуд-вад үйисалай ина үйиса 500-600 кас къабулиз ва абуруз къуллугъиз жеда.

«САМУР» АКЪАТИЗ 20 ЙИС Я!

ХАЙИ ЧАЛ ВИЛИК ТУХУЗВА

«Самур» за ара датана къелзавай газетрикай я. Авайвал лутъун хъи, 1997-йисалай инихъ, яни чи пешекар журналистар Седакъет Керимова ва Муззиффер Меликмамедов газетдив агатай йикъалай ам гзаф марагълу хъанва. Чалакай, тарихдикай, медениятдикай, адетрикай газетдин чинриз акъатнавай макъалаярни очеркар гъикъван къиметлубур я.

Чалахъ галаз алакъалу месэлайрикай лутъун. «Самурди» саки хайи чалан патахъай вири къайгъуяр вичин хивез къачунва. Ада датана лезги чал авай гъал ахтаришава, ам вилик тухуз алахъзава. Гъавияй газетдин вичин чал, вири лезгияр гъавурда гъатдай михъ лезги чал арадиз атанва. «Самурди» литературный чал къивачел ақылдарунин, ам девлетлу ва хци авунин карда лайихлу роль къугъавазва. Газетдихъ къилди гафарган («гафалаг») хъанва. Чалакай макъалаяр къхизвай журналистри Къуба нугъатра чи литературный чалон фондун гъат тавунвай, адак күхтун чарасуз тир вижеввай гафарни, терминарни, ибаралярни авайди субутзава.

Газетди нугъатдин гафарикай дуьздаказ менфят къачуна чи литературный чал гегъеншарзава, девлетлу ийизва. Са гафуналди, газет датана лезги чал вилик тухуз алахъзава. Гъа и месэла фикирда къуна за жуван 2007-йисуз Магъачкъалада чапдай акъудай «Неологиядиз гъахъун (ва я чала цийи гафарин месэләяр)» ктабда «Самур» газетдайни мисалар гъанва. Сифте яз и газетдин чинриз акъатнавай къираг, маничи, папатI, папархъан, тапархъан, хатахъан, піузарламиш, клемпил, түхвөцI,

түмпүц, чалуч, хуруубан, кирам, къараф, сублубан, кукунтах, къетлеяр, гъутутган, этливал хътиң цүлдәлди гафарихъ «кандиатвиляй экъечиң» лезги чалан гъар журедин стирада ишлемишдай мумкинвал ава. Гъа инал лутъун хъи, «Лезги чалан словарь» түккүйрдайла за «Самур» газетдин чинриз акъатнавай гзаф гафарикайни менфят къачунва.

Чал вилик тухун - им чала вичи къуллугъздавай халкъдин, я халкъдин векилрин фикирар авайдалай генани ачуҳдиз, авайдалай генани дериндай лутъуз алахъзунин мумкинвилер артухарун лагъай гаф я. Гъайиф къведай кар ам я хъи, «Чал вилик тухузвайди я» лутъуз са бязи къелем-эзглийри лезги чалан тібиатдив къан тийидай гафар арадиз гъизва. Зи фикир ихътиндиги я: цийи гафар арадиз гъана къанда, гафар түккүйрна къанда, амма чалан къанунар вилив хвена. И барадай завай чешне яз рагъметлу Агъед Агъеван яратмишунар къалуриз жеда. Адан «Пад хъайи рагъ» эсерда 300 гафунилай виниз вичи түккүйрай гафар ава. Гъар са гаф арадиз атунин къурлушни, гъар са гафунин манадин къурлушни къелзавайда фадлай чидайбур хъиз къабулзава.

Эгер чна чаз, - цийи гафар виридалайни гзаф ни фикирзава, цийи гафар виридалайни гзаф ни арадиз гъана, - лагъай суалар гайитIа, мумкин я, гзафбуру сифтени-сифте Азиз Алеман тівар къада. Дутъриданни, лап къад лагъай асирдин юкъварилай къедалди шаирди виширади цийи гафар, гафарин ибараляр теснифа.

Адет яз а гафар чалан системадал бинеламиш хъана арадиз гъанвай-

бур я, а гафарин мана чин къурлушди ачуҳзава. Мисал яз ихътиң гафар гъиз жеда: гъвшашусте, кашущусте, дуңнябег, мутьминдар, гъалгъанар (водоросль), мичилем (мичи чка), мичиқе (светлячок), бадара (поведение), къамс (ведьма), шабагъ (награда) ва мсб.

Эхиримжи вахтара чи къелемэгълийри чин эсерра вишерив агакъна лезги чалан такъатради чи түккүйрнавай цийи гафар ишлемишава. Им хъсан гъал я. Цийи гафар арадиз гъунин маса къелем-эзглийри хъиз, «Самур» газет акъудзавай, чи тівар-ван авай шаирарни журналистар тир Седакъет Керимовади ва Муззиффер Меликмамедовани чехи пай кутазва.

«Самур» лагъайла зи фикирдиз къиди-къиди манаяр авай къве гаф къвезва. Сад лагъайди - аял чавалай за яд хъвайи вацI, хуруун яшайиш, дуланажагъ таъминарзавай вацI, Къуба пата авай лезгиярни Куъре патан лезгияр сад ийизвай вацI... И Самур генани турлу хъуй, адан яд садрани къери тахъуй, ада гъамиша лезгийрин гумрагъвилыхъ ялрай. Адал алай вири мукъверикай дүствилин, стхавилин алакъяр артухардай мукъвер хурай. Къед лагъайди - «Самур» газет. Заз чиз, 20 үйисан къене газетдикай халкъдин мефт, халкъдин мез хъанва. Къуй ада Самур вацI хъиз яргъалди яшамишрай. Къуй и «Самур» вичин халкъдиз вафалу, гъамиша герек, даях хурай.

Агъмедулагъ ГУЛЬМЕГЪАМЕДОВ, филологиядин илимрин доктор, профессор, Россиядиз Тебии Илимрин Академиядин академик

ЖЕЧ ГЪА!...

Алатай асирдин 1970 - 80-йисара Дагъустандин телевидениди милли чаларал Республикадин театрри эцигнавай тамашаяр къалурзавай, шаиррихъ, кхъиррагрихъ галаз гуруушар тешкилзлавай, абуру хайи чалан чин къелзавай, хизанрин ансамблрин конкурсын түхузвай. И карди милли чалар, мединият, журналистика хъуз ва вилик тухуз күмек гуззвай.

Алай вахтунда Республикадин телевидениди гъафтеда 40 дәкъиқкада милли чаларал телегунуттар тухузва. Ихътин гунугар тухуни, бажагъат, милли чалар хуъда, абур вилик тухуда. Республикада демократия къулу-къулухъ физва жал? Ина милли чаларал хабарар, таржума авуна кинояр, къецепатан каналрин метлеблу программаяр мус гудатIа? Европадин Советди, Евросоюзи ва Россиядиз Федерациядин Регионар Вилик Тухунин Министерствоихъ къве варз инлай вилик Магъачкъалада тешкилай семинар-тренингдилай гуѓуъннис «Дагъустан» РГВК-ди милли чаларал тухузвай гунугрин къадар артухарун, гъатта чечен ва азербайжан чаларалдини гунугар къалурун къарадиз къачунва лутъузва.

МЕГЪАМЕД ЯРАГЪВИДИ ЛАГЪАНАЙ...

- Инсандин лайихлувал ада авур кратилай чир жеда.
- Гъар са мусурман азаддиз яшамиш хъана къланзайди я.
- Чаз лукI хунилай Чехи кичиевал авач.
- Адалатсувилин аксина женг чIугу, жувни адатлусуз жемир.
- Жув вуж кас ятIа рикIелай ракъурмир.

ЛЕЗГИ ХАБАРАР

УРАЛ

30-ДАЛАЙ ГЗАФ ШЕГЬЕРРА

Россиядин ахътин са вилаят, ахътин са чехи шегъер авач хьи, ана лезгияр яшамиш тахъурай. Москва, Санкт-Петербург, Екатеринбург, Челябинск, Красноярск, Волгоград, Казан, Уфа хътин шегъерра, Тюмень, Свердловск, Челябинск, Курган, Астрахань, Волгоград, Сургут вилаятра, Красноярск краида, Татарстан ва Карелия хътин республикайра, Ханты-Мансийск, Ямало-ненецк автономный округра лезгийрин къадар иллаки пара я ва абуру инра чини цудралди медениятдин автономияр, меркезар, жемиятар арадал гънва.

И йикъара Уралда яшамиш жезвай лезгийри хабар гайвал, Уралдин федеральный округдин 30-далай гзаф шегъерра лезгияр яшамиш жезва ва абурухъ гъар шегъерда чини медениятдин автономиярни меркезар ава. Уралда яшамиш жезвай лезгийрин къадар 110 агъзурдалай алатнава.

ДАГЪУСТАН

МАД ГАЗЕТАР АКЪАТДА

Газетрални журналрал, телеканалрал гъалтайла Дагъустан Россияда вилик жергейра ава. Алай вахтунда ина 300-дав агакъна газетар акъатзава, 14 Чалал радио рахазва, 6 Чалал телегунугар къалурзава.

Дагъустанда виридалайни гзаф газет «Келзайбайбур лезгияр я. Тираждал гъалтайла «Лезги газет» къвед лагъай чкадал ала. Сад лагъай чка «Дагестанская правда» газетди къазва. Алай йисуз «Лезги газет» 11 агъзурдав агакъна инсанри кхъенва. 1990-йисуз газетдин тираж 17 агъзурдав агакънавай. Дагъустандин 50-далай виниз газетрин чинриз лезгийрин тариҳдикай, адан гъялна къланзай месэлайрикай, медениятдикай, адетрикай, Чалакай ара датана макъалаяр акъатзава. Санлай Дагъустанда ва Россиядин чара-чара вилаятра акъатзавай 60-далай виниз газетар лезгийринбур яз гъисабзава. 20-дав агакъна газетарни журналар лезги Чалал акъатзава. Виликай къvezмай йисуз Дагъустанда лезги ва урус Чаларал лезгийрин аслу тушири мад са шумуд газет акъатда.

КЪАЗАХСТАН

АКТАУДИН КАРЧИЯР

Алай вахтунда Къазахстандин Актау шегъерда агъзурдалди лезгияр яшамиш жезва. Игин са къадар лезгияр вири республикадиз агалкунар авай карчияр хъиз сейли хъанва. Абурукай Зарета Фаталиева вичин хусият тир «Берекат-ф» ТОО Твар алай бизнес меркездин къилин директор я. И меркез «АК-НЕК» Твар алай некъедин заводдикай, кафейрикай, ресторанрикай ибарат я. Адахъ Астанадани филиалар ава. Лезги дишегълиди регъбервал гузвой, 500 касди къвалахзавай кархана вири республикадиз сейли я.

Лезги Сефихан Набиева 2002-йисалай «Цаки» ТОО карханадиз регъбервал гузва.

Вичин ери-бине Азербайжандин Кызыл райондин Пирал хурий тир Фахри Агъавердиев «Актау-Нефтемаш» ТОО-дин къилин директор я.

Вич асул Кыблепатан Дагъустандай тир Агъмедулагъ Гъамзатован са гада ва ирид рушни Актаудин сейли карчияр я.

Я инсанар, квез жезвай
вири хъсанвилер
Аллагъдин патай, вири
писвилер куль патай я.

Къуръандай

ВИЧИН КАРДА ШАРВИЛИ ТИР ШАИР

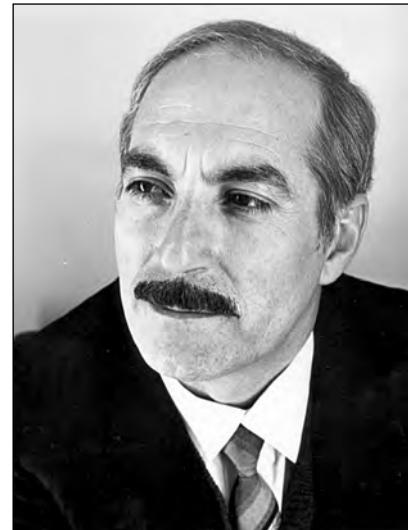
Адаz и йикъара чехи къагъримандин Тварунихъ галай премия гана

Алай йисан 27-июндиз Ахъцегъа эхиримжи къве виш ийсан девира лезги халкъдин умуърда вич кыле тухун виридалайни чехи вакъя тир «Шарвил» эпосдин сувар мад гъилера гурлудаказ къед авуна. Машгъур алим ва зари рагъметлу Агъед Агъаева, Дағъустандин виликан прокурор, гила Дербент шегъердин регъбер Имам Яралиева ва Ахъцегъ райондин регъбер Сафидин Мурсалова кыл кутуна, 2000-йисалай инихъ гъар июндиз эхиримжи киш юкъуз къадим Ахъцегъ шегъерда гегъеншидиз къедзай и мярекат Дағъустандин вири халкъарин сувариз элкъевнен.

Сувар кыле тухузвай вахтунда илимдин, литературадин, искустводин, спортдин хилтера чехи агалкунар къазанмишнай къегъал рухвайизни рушариз «Шарвилдин» премия гун адетдиз элкъевнен. Къве йис инлай вилик литературадин хилей тайинарнавай премиядин лауреатилин Тварциз чи Твар-ван авай шаир, гъыкатятчи, журналист, композитор, «Самур» газетдин къилин редактор Седакъет Керимова лайихлу хънай. Алай йисуз и вини дережадин премия жюридин сад тир къаардалди машгъур шаир, журналист, тарихчи ва Чалан зурба пешекар, гъеле советрин девира бич къве медалдизни «Къизил къелем» премиядиз лайхху хъай «Самур» газетдин къилин редактордин заместитель Музыффиер Меликмамедоваз гана.

Вичин карда Шарвил тир чи шаир и Тварциз фадлай лайихлу хъвана Кланзайди тир. Лезги литературада эссе жанрдин бине кутур, гъеле алатай асиридин 90-йисарин сифте кылера вичин «Лезги Твар алаты...» ктабдади вири халкъдиз сейли хъай адан гзаф шириар Келдайбуруз хуралай чида. Сифте яз чи поэзиядиз публицистикадин поэмаяр гъай, лезги литературадиз политический лирикадин къиметлу инжияр тир «Гележег», «Зи къазаяр, зи сузаяр», «Зи дуныя», «Касар» хътин поэмаяр гайи М.Меликмамедован гъам и, гъамни «Эрекъистан», «Эрекъдин тариф», «Вужар я чун?», «Жуванбур», «Демократия» хътин сатиридин поэмаяр ва шириар вири халкъдиз сейли я. И эсерар кассеттаририз кхъенва ва гзаф инсанри чини Къалера хузыза. Шаирдин «Лезги Твар алаты...» ктабдикай «Дагъустандин халкъарин меденият ва адетар» тарсуну учебник хъиз менфят къачузва, гъаки адан маса эсерарни мектебра чирзава.

Халкъдиз женгчи шаир ва журналист хъиз сейли хъанвай, лезги ва азербайжан Чаларал кхъенвай «Йифен экв», «Беневша хъиз экъечида», «Кланиз къве виш мани», «Полковникин кын», «Касар» ва маса ктабрин автор тир Музыффиер Меликмамедован эхиримжи йисара чи тарихдиз талукъарнавай, 1810-1840-йисара лезгийри урус чапхунчиррихъ галаз Чугур женгерикай кхъенвай

«Къубадин гъулгъула» (2004) ва 1918-1928-йисара эрмени дашнакри ва большевикири чи халкъдин кылел гъайи мусибатрикай кхъенвай «Къанлу дере» (азербайжан Чалал, 2009) ктабар гълиягъилиз физва. И ктабар ада сифте яз лезги халкъдин шумудни са къагъриманар винел акъуднава. Алай вахтунда ада азербайжан Чалал лезгийрин къагъриман хва Гъажи Давудакай къелемдиз къачунвай ктаб чандиз гъазурнава.

Редакциядин коллективди ва Келзайбайбуру шаир-журналист Музыффиер Меликмамедоваз «Шарвилдин» премия тебрикзава ва адаz яратмишнин рекье мадни чехи агалкунар Талабазава.

«САМУР»

«СУВАРИЗ» ХАЛКЪДИН КОЛЛЕКТИВ ТИВАР ГАНА

И йикъара Азербайжан Республикадин Спортидини Туризмдин Министерстводи «Азербайжан чи умуми къал я» Твар гана Бакуда кыле тухвай республикадин халкъарин ва этнический группайрин жегъилрин музыкадин фестиваль «Сувар» Лезги Манийринни Къуылерин Ансамбл патал генани мешреб алай кар хъана. Виликан йисара хъиз, и гъилери «Сувар» сад лагъай чка къуна. Республикадин спортидинни туризмдин министр Эбуюлфез Къараева ва жюриди ансамблдин агалкунриз чехи тир къимет гана. И мярекатдилай гулыбъуниз министри «Сувариз» халкъдин коллектив Твар гүнин гъакъиндай серенжемдиз къул Чугуна. Им вичин 15 йисан юбилей къед ийиз гъазурвилер акъазвай вахтунда ансамблдиз гъукуматдин патай чехи пишкеш хъана.

1996-йисуз чи Твар-ван авай зари, журналист, композитор, Азербайжандин медениятдин лайхху къвалахдар Седакъет

Керимовади арадиз гъайи ансамблди алатай ىувад йисан къене чехи агалкунар къазанмишна. С.Керимовади цийи къурулуш гайи халкъдин манийри ва къуыleri, гъаки ада вичи тесниф авур лугъуз тежедай къван везинлу манийри тамашачияр рамна, ансамблдиз лайихлувилен гъана, ам виризиз сейли авуна. «Сувар» Москвадин съездтин имаратда, Бакудин операддин балетдин театранда гайи концерттар ахътин вини дережадинбур хъана хъи, халкъди къедалди абур рикъелай ракъурзавач. Гъаки, йисалай-суз машгъур жезвай «Суварин» къуд альбом акъатна, адан суракъар къецепатан улквейрай атана. Түркядин Гъукуматдин Телевидени «Сувар» и улквездиз телефона. 2009-йисан 5-7-майдиз С.Керимова кыле аваз Түркядя хъайи ансамблдикай TRT AVAZ программади са сяддин гунуг Чугуна. «Гъукъулдин багъ» Твар алай ва 27 улкведи къалурай и гунугди лезги ансамбл дүньядиз сейли авуна.

«Сувар» алай йисан 19-мартиз Москвадин Бауманан Тварунихъ галай медениятдин имаратда гайи концертдикай и шегъердин агъялияр исятдани хушдаказ рахазва. Россиядин, Азербайжандин, Дагъустандин 60-далай гзаф газетризни сайтариз и мярекатдикай макъала яркана, телеканалри сюжеттар къалурна. И концертди чи хайи ансамблдин агалкунриз тек са лезгийри ваъ, гъаки маса халкъарин векилрини чехи тир къимет гузвойди мад гъилера субтунна.

«Самур» газетдин Къаладарри ва чи республикадин агъзурралди тамашачири С.Керимова кыле аваз йисалай-суз мадни чехи агалкунар къазанмишавай «Сувар» ансамблдин коллективиз цийи Твар мубаракзава. Ваз гъукуматдин манийринни къуылерин ансамблдин Твар гудай югъ алуқрай, «Сувар»

«САМУР»

(Əvvəli qəzetimizin 21 may,
22 iyun 2011-ci il tarixli saylarında)

Azad olunanların qaladan salamat çıxarılması üçün Süleyman bəyin döyüşçüləri şəhərin digər yerlərində qısa döyüşlərə girişib izi itirməyə çalışıdilar. Bu əməliyyat zamanı dörd yüzədək döyüşcüsünü itirən Süleyman bəy düşməni bundan bir neçə dəfə çox itki verməyə məcbur etdi. Təəssüf ki, tarixçilər indiyədək bu hadisəni təfsilati ilə şərh etməmiş, «silahdaşları Hacı Davudu həbsxanadan azad etdi» deməklə kifayətlənmişlər. Bu məsələdə fikir ayrılığına baxmayaraq, bir məsələ diqqəti çəkir. Hacı Davudun azadlığı çıxaraq, yenidən üsyana rəhbərlik etməsi xalqı daha da ruhlandırdı və onun qoşunun sıraları gündən-günə artmağa başladı. Xalqın yüksək mübariz əhval-ruhiyyəsin-dən bəhrələnən Hacı Davud Qafqazı qızılbaşlardan azad etmək üçün yeni döyüşlərə hazırlıq gördü. O, Dağıstanın bütün hakimlərinə məktublar göndərərək, onları səfəvilərə qarşı mübarizəyə səslədi. (**Bax: Гаджиев В.Г. Сочинение Гербера «Описание стран и народов между Астраханью и рекою Курою находящихся» как исторический источник по истории народов Кавказа. М., 1970. с. 232**). Bundan sonra Dağıstan xalqları Hacı Davudun çağırışına cavab olaraq, Gerberin yazdığı kimi, «dəstə-dəstə» üsyana qoşuldular. Minlərlə insanın axışib gəlməsində Süleyman bəyin böyük xidməti var idi. Bu baxımdan atası onu özünün sağ əli adlandırmışdı.

Hacı Davudun sağ əli

Arxiv sənədlərindən məlum olduğu kimi, Quba, Kürə, Samur dərəsi və Tabasaran hakimlərinə atasının məktublarını Süleyman bəy şəxsən özü çatdırmış, onları yeterincə inandırmış, onlarla danışıqlar aparmışdı. Bu gənc sərkərdənin cəsurluğundan həmin yerlərin hakimləri çoxdan xəbərdar idilər və onu təkcə igid döyüşü kimi deyil, həm də ağlılı siyasetçi kimi qiymətləndirirdilər. Həmin dövrə Rustov nahiyəsinin hakimləri ilə apardığı çətin danışıqlardan sonra Süleyman bəy oranın eksər kəndlərinin əhalisini də üsyana cəlb etməyə nail olmuşdu. Onun təbliğat apardığı yerlərdə əhalinin kütləvi surətdə üsyana qoşulduğunu həmin dövrün tarixçiləri və arxiv sənədləri də sübut edir. Mənbələrdə göstərildiyi kimi, Ləzgistanın və Şərqi Qafqazın hər yerində əzilmiş və qəzəblənmiş xalq ayağa qalxmışdı. Küredən, Tabasarandan, Samur vadisindən neçə-neçə silahlı dəstələr axışib gəlirdi. Tezliklə Rustov nahiyəsi kəndlərinin bir hissəsi də Hacı Davuda qoşuldu. (**Бах: Бутков П.Г. Материалы для новой истории Кавказа с 1722 по 1803 г. СПб., 1869. Ч. I. с. 8, 22.**) Arxiv sənədlərində birində yazılıb: «Üsyən vaxtı, xalq yenidən ayağa qalxanda Rustov kəndləri öz aralarında bölündülər. Dağıstanaya yaxın yerləşən kəndlər cənubi dağıstanlılarla birləşdilər və özlərini onlardan saymağa başladılar. Başqa kəndlər üsyənçilərlə yaxınlıq etdilər, onlarla birgə hərəkət edərək, Davud bəyə sədaqət göstərdilər». (**РГАДА. Ф.Ермоловых. 1728. Ед. хр. 215. Л. 31.**)

Bu qələbəlik başqa yerlərdə də baş verirdi. Əli Sultan Saxurdan, Car-Balakən azad camaatlıqlarından dəstələr yığaraq, Müşkürə gəldi. Şəki və Bərdədən gələn dəstələr də Hacı Davudun qüvvələri ilə birləşdilər. Tezliklə onlara digər Şirvan feodalları, o cümlədən Qəbələ məlikləri

də qoşuldı.
Belə bir vaxtda Hacı Davud düşmənə iki səmtdə qəfil zərbələr endirməyi qərara aldı. Özü əsas qüvvələri ilə Bakı istiqamətində yeridi. Oğlu Süleyman bəyə Quba-Dərbənd tərəfdə qızılbasları sıxısdırmağı

tapşırıldı. Hər iki istiqamətdə üsyançılar İran qarnizonlarına dalbadal zərbələr endirirdilər. Şamaxı hakimi kimi, Dərbənd hakimi də böyük qorxu içorisində idi. Süleyman bəyin qoşunu düşməni Dərbənd divarlarına kimi sixışdırmışdı. F.Beneveninin 1720-ci ilin iyunun 1-də məlumat verdiyi kimi, Dərbəndin lap yaxınlığındakı kəndlər də üsyən alovuna bürünmüştü. Nizova yolu boyunca bir sırə kəndləri və möhkəmləndirilmiş məntəqələri ələ keçirən üsyançılar İran şahının yerləşdirdiyi qarnizona ağır zərbələr endirmiş, farsların tutduqları bir sırə mövqeleri onlardan geri almış, qızılbaşları ağır itkilərə məruz qoymuşdular. **(Вах: Донесение Ф.Беневени из Шемахи Петру I от 1 июня 1720 года. Записки императорского русского географического общества. СПб., 1853. Кн. IX. с. 109).**

Bundan əlavə Süleyman bəy Küre əyaləti kəndlərinin əhalisini də Dərbənd qəzasında qızılbaşlara qarşı üsyana səfərbər etdi. **(Вах: Козубский Е.И. История города Дербента. Темир-Хан-Шура: Русская тип. В.М.Сорокина, 1906. с. 76).**

Tezliklə Şamaxını ələ keçirmək istəyən Hacı Davud şimaldan rusların müdaxiləsindən ehtiyatlanaraq, bir sıra tədbirlər görməli oldu. Bu tədbirlərdən ən mühümü Təngə qalasının tikilməsi idi. Mühüm strateji mövqə tutacaq bu qalanın tikintisini və müdafiəsini sərkərdə öz oğlu Süleyman bəyə etibar etdi. Tarixçilərin yazdıqları kimi, sonralar Təngə qalası rus işğalçıları-

döyüslərin iştirakçısı olmuş bəzi rus zabitlərinin qeyd etdikləri kimi, Təngə Şimalı şərqi Qafqazın alınmaz qalalarından birincə çevrilmişdi. Ruslar 1727-ci ilin yayına kimi buraya bir neçə dəfə hücum etmiş, lakin onuala bilməmişdilər. Onların etiraf etdikləri kimi, qalanın müdafiəsi hərbi baxımdan yaxşı təşkil olunmuşdu. (**Bax: АВПРФ. 89, 1726, д. 15. л. 33, 38**). Sonradan rus zabitləri qalanın müdafiəsini hərbçi olmayan bir adamın təşkil etdiyini biləndə heyrətlənmişdilər. Hərbçi olmayan, amma hərbi işdən yaxşı baş çıxaran, rus silahının gücünə əvvəlki döyüslərdən bələd olan və işini bunu nəzərə alaraq quran Süleyman bəy layiqli rəqib kimi düşmən tərəfin diqqətini cəlb etmişdi. Ona görə də işğalçıları hər dəfə döyüslərə daha çox canlı qüvvə və texnika cəlb etməyə, qat-qat az adamın müdafiə etdiyi qalanı olduqca tez almağı çalışırdılar. Lakin qala Şirvan xanlığının şərqi sərhəddində möhkəm müdafiə qurğusu kimi ruslardan ötrü böyük problem yaratmışdı.

Problemi aradan qaldırmaq üçün işgalçıların əlinə 1723-1724-cü illərdə yaxşı fürsət düşdü. Xəzərboyu əyalətlərin binə hissəsi ruslar tərəfindən işgal olunandı. Sonra I Pyotr İranın elçisi İsmayııl bəy Dərbənddən Gilana qədər olan torpaqları həmçinin Şamaxını, Mazandaranı və Astrabadi İranın rəsmi surətdə Rusiyaya, güzəştə getməsi barədə müqavilə bağlaşdırıldı. Əslində İsmayııl bəy İran şahı II Təhmasib tərəfindən bu səlahiyyət

olmasını nəzərə alacağınızda ümid bəsləyən Qazıqumux xanı Surxay. İyul, 1723-cü il». (АВПР, ф. 77, 1741, д. 4, л. 304).

Hacı Davud

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

THENGO POLENGi

nın yolunda keçilməz səddə çevrildi və rus generalları onu çox çətinliklə, həm də böyük itkilər həşabına dəf edə bildilər.

Təngə qalası

Hacı Davudun məhz Təngədə qala tik-dirməsi təsadüfi deyildi. Bura strateji cəhətdən çox əlverişli yer idi. Qubanın 40-50 verstliyində, Vəlvələ çayının Yan silsiləsini keşdiyi yerdə, təxminən 700-800 metr hündürlükdə yerləşən Təngədən düşmən qoşunlarının səflərini ovuc içindəki kimi görmək olurdu. Təngəyə gələn dərə yadəlliləri böyük qüvvə ilə hücuma keçmək imkanından məhrum edirdi. Digər tərəfdən, yerli şərait və reliyef düşmənin qarşısını hələ dərəyə çatmamış alماğ'a imkan verirdi. Başqa üstünlük də var idi. Dağ cıçırları ilə istənilən vaxt bölgənin başqa yerlərinə kömək göndərmək mümkün idi. Hərbi baxımdan Təngə lazım gəldikdə gözlənilməz taktiki gedislər etməyə, Şirvana irəliləmək istəyən düşmənə arxadan zərbə endirməyə imkan verirdi.

Tarixi ədəbiyyatda qalanın adı Təngi və Sabrum (bu, onun ləzgicə qədim adıdır) kimi də çəkilir. Məsələn, P.Q.Butkov yazır: «Şamaxı xanı Davud bəy, hansı ki, indiki Quba xanlığı Rustov qəzasının əksər əhalisi onun tərəfinə keçmişdi, hələ 1720-ci ildə Belbele (ləzgicə Pelpelə - **М.М.**) çayının üstündə dənizdən 40 verst aralıda, dik daş dağın üstündə... Təngə və yaxud Təngi (və ya Sabrum) qalasını tikdirmiş, qalaya yaxınlaşmaq mümkün olan tərəfdən onu möhkəm daş divar ucaldaraq möhkəm-lətmişdi». (**Бутков П.Г. Материалы для новой истории Кавказа с 1722 по 1803 год. СПб., 1869. Ч. I. с. 70.**). O dövrədə

dən məhrum edilmişdi. Lakin o, bundan xəbərsiz idi. İranda qarışqlıq yaranmasına dan, Şah Sultan Hüseynin yerinə I Təhmasibin keçməsindən istifadə edən ruslar vəziyyəti bilsələr də, həqiqəti gizlədib İsmayıл bəyi müqavilə bağlamağa sövərtilər. Beləliklə, İsmayıл bəy şahın xəbər olmadan və ondan icazəsiz 1723-cü ilin sentyabrın 12-də yuxarıda göstərilən şərtlərlə ruslarla müqavilə bağladı. (Bax
Юзефович Т. Договоры России с Востоком, политические и торговые СПб., 1869, с. 185-189)

Həm bu müqavilə, həm də Dağıstanın Aksay, Endirey, Erpeli, Qaytağ və Tabasaran hakimlərinin könüllü olaraq Rusiya təbəəliyinə keçməsi işgalçılarla geniş əl-qol açmağa imkan verdi. Başqa bir hadisə də bu imkanları artırdı. Əvvəllər Qaytağ usmisinin köməyi ilə rus qoşunlarını Dağıstandan çıxarmaq istəyən Surxay xan digər hakimlərin öz siyasətlərini dəyişdirməyi görüb, yeni taktika seçdi. 1723-cü ilin iyul ayında o, Rusyanın Xarici İşlə Kollegiyasına yazılı surətdə aşağıdakı məzmunda müraciət etdi: «...İmparator həzrətlərinə əvvəlcədən minnətdarlığımız bildirməkələ, bizə mərhəmətinə və etimadını əsirgəməyəcəyinə ümid bəsləyərək xeyirxah niyyətimi açıqlamaqla, yenidən Sizə müraciət etmək istəyində bulundum. Sizə ərz etdiyim dostluq və parol bu gün də həmişəki kimi qalır və indidən bildirirəm ki, kim Sizə dost deyilsə, mənə də dos deyil, kim Sizə dostdursa, o, həmçinin mənə də dostdur... Təbəələrinizdən ötrük hakimiyyətim altında olan Qazıqumuş xanlığından və kənd camaatlılarından azad gedиш-gəlişin təmin olunmasını öhdəmə götürürəm. Şərtlərinizi qəbul etməklə təbəəlivinizi kecmək istəyimin səmimi

Şirvan Türkiyənin nimayəsi altında yarımmüstəqil xanlıq elan olunurdu. Artıq bu zaman yerli əhali arasında müəyyən nüfuz qazanmış Hacı Davud Türkiyə tərəfindən Şirvan xanı təsdiq edildi». (Azərbaycan tarixi. Yeddi cilddə. Üçüncü cild, Bakı, 1999, səh. 363).

Həm Rusiya, həm də Türkiyə üçün eyni dərəcədə əhəmiyyət kəsb edən İstanbul müqaviləsi əslində Hacı Davudun maraqlarına zidd idi. Düzdür, bu müqavilə rəsmi surətdə böyük sərkərdənin qızılbaşlardan azad etdiyi torpaqlarda yaratdığı dövləti tanıdı. Lakin həmin dövlətin sərhədləri daraldılaraq onun bir çox torpaqları, xüsusən də Dərbənd və Bakı daxil olmaqla Xəzərboyu əyalətləri Rusiyaya verildi. Hətta yeni sərhədlərə görə Təngə qalası da Rusyanın tabeliyinə keçməli idi. Hacı Davud buna qəti etiraz etdi. Bu isə, yeni sərhədləri olduqca tez müəyyənləşdirmək istəyən Rusyanın və Türkiyənin narazılığına səbəb oldu. Buna baxmayaraq, sərkərdə Təngəni axıradək əlində saxlamağı qərara aldı. Bununla əlaqədar üç il tərəflər arasında mübarizə getdi. Hacı Davud iki nəhəng dövlətlə üz-üzə qaldı.

MÜZƏFFƏR MƏLİKMƏMMƏDOV (ardı var)

ХАЛКЪДИН МАНИЯР

Абур хуралай чир хъун чарасуз я

ШАРВИЛИДИН МЕХЪЕР

Чи мөхъер я, ая күйлер,
Ая күйлер, ая күйлер.
Ая күйлер, я чан эллэр!
Я чан эллэр, я чан эллэр!
Я чан эллэр, бул хъуй мелер,
Чи гъизвай свас я вуч иер.

Экв ятла ам цаву гайи,
Цаву гайи, цаву гайи.
Нек ятла ам веки гайи,
Веки гайи, веки гайи.
Цир гайи хъиз хечин ам.
Тар хъиз чилел экъечин ам.

Я чан эллэр, ая күйлер,
Ая күйлер, ая күйлер.
Къе чиди я зурба мөхъер,
Зурба мөхъер, зурба мөхъер.
Гъудари хъий Шарвили вун,
Ацурнавай шадвилив чун.

ПЕРИЗАДА

Эслидилай алатаила,
Пара кайи Лейли я зун.
Къарибдавай иер гада,
Ви дердинай дили я зун.

Мегъуын патав къайи булах,
Вун булахдал къведани, яр?
Икъван клани вун риклеваз,
Зун масадаз фидани, яр?

И патарай эверналди,
А патариз ван жедани?
Яр я лутъуз чарадан хва,
Икъван риклиз клан жедани?

Вили цавун циферикай
Ярдиз къилин четир кландай.
Зи чандавай дердерикай
Лутъуз шехъдай чуынгъур къандай.

ПЕЙКЕР БАХА

Салам-алейк, Пейкер баҳа,
Чаз чи ярдин къвалер къала.
Алейк-салам, чан баҳадин,
Чи къвалерин къулухъ гала.

Я баҳтавар назлу суна,
Гъаш сумавур, чайнин чна.
Дердер-гъамар пара ятла,
Вегъ арадал, пайин чна.

Къвалер къулухъ бадамдин сал,
Яйлухдик кваз бадамар гъвшаш.
Зунни зи яр хъел хъанава,
Серин тавдиз далдамар гъвшаш.

СУНА ЧАН

Къулан вацлуз сел атана,
Аман бала, суна чан.
Седик галай гъед я зи яр,
Акъята хъи, вун зи гъияй,
Аман бала, суна чан,
Гъунедик квай къвед я зи яр.

Жерге-жерге ичин тараар,
Аман бала, суна чан.
Ич авачир улькве жени?
Веледдикай хабар такъар,
Аман бала, суна чан.
Вун хътина залум диде жени?

Салам гана за ви тавдиз,
Аман бала, суна чан.
Вад юкI алай зар халича.
Зи рикI кана къенемайд туш,
Аман бала, суна чан.
Чан кланиди, яд илича!

АЛАГУЗЛУЙ

Къакъан синел вад айванар,
Вад айванар гар галаз хъий.
И дуныядал жедай вад югъ,
Риклиз клани яр галаз хъий.

Къацу багъдиз яд гуда за,
Цульквэд юкъва хвал авуна.
За ви шикил хуъзва гада,
Риклин къене къвал авуна.

Заз гар алай синер клан я,
Пешер алай жуна гъвшаш яр.
Зун бубади ваз тагайтла,
Зи тъвар алай суна гъвшаш яр.

ДАРМАН

Ви къанишардиз зун гъикI къведа?
Къизил гъулер гъилье авач.
Гъузел, зун ви чалахъ жеда,
Ви вилера гъилье авач.

Чуынгъур ягъиз, мани лутъуз,
Жедачни лагъ, зун вал гъейран.
Вун зи рикле авайвилай,
Закай ашукъ хъанва жейран.

ИЕРВАЛ ВУЧА

Вун чарадаз фейитла,
Вакай зи рикI хада, руш.
Чун сад-садаз хъайтла,
Чи риклер шад жеда, руш.

Иер, иервал вуча,
Ярдин иервал вуча.
Вилер цару къвед хътина,
Ярдин иервал вуча.

Минет хъий, зи рикI хамир,
Зи гел ракIарик тамир,
Икъван вунна наз гумир,
Зун ялавдик куда, руш.

ШАГЬСЕНЕМ

Шагъсенем, я Шагъсенем,
Къе заз мажал авач, къелем,

Пака цвада за ви перем.

Шагъсенем, я Шагъсенем,
Таран пешер вуч юзазва.

Къеце пата гар ава жед.

Шагъсенем, я Шагъсенем,
Накъ багъда вун нив рахазвай,
Заз течиз ваз яр ава жед.

Редакциядай: Играами къелзавайбай!

Къу тълабун асасдиз къачуна чапнавай и макъалада лезги меҳъерикай

умуми малуматар ганва. Чи меҳъерин

адетар акъван девлетлубур, акъван чешнелубур я хъи, и темадай цудралди

макъалаяр кхъйтани тимил я.

Редакциядиз чарар ракъурнавай са

бязи ксари меҳъерин жуъреба-жуъре

терефрихътай къили макъалаяр чап

авун тълабзана. Месела: илчилил

гъикI фида, меҳъерин гъазурвилер

гъикI аквада, свас гъикI безетмишда,

чам гъикI хуъда, меҳъерин тъльнар-хъу

нар гъихтина бжеда ва икI мад.

Са гафни авачиз, чна къу тълаб

бунар къилиз акъуд тавуна тадач.

Амма къунени и месләдиз талуку

жуван фикирар редакциядиз малум

найтла хъсан тир. Метлеблу чар

ар чна газетдин чинриз акъуда.

МАДНИ ЛЕЗГИ МЕХЪЕРИЙ

(эвел 4-чина)

Чам тарифардай къилди манияр ава
чаҳъ. Ихътин манияр лутъудайла
дустари чам юкъва туна санал къуль-
да. Идан гъугъульналаз жегъилри
йигин макъамар ягъин тълабда.

Мехъерин виридалай риклел ал-
муқъдай легъзе чамрани суса санал
къульун я. Им къилди гъазурнавай,
макъамдини гъерекатри сад садав
къазвай, сюжетдин къуль хъана клан-
зана. Абуру чин къуль къилиз
акъуддалди вирида капар ягъида,
эхирдай мугъманрини жегъилар
юкъ-ва туна абурухъ галаз санал
къульда.

Лезги меҳъерик лезги гъавайрини
манийри къилин чка къуна кълан-
завайди я. Гъам жуван милли мяре-
кат я лутъуз, гъамни меҳъерик атан-

вай маса халкъарин векилриз чи
ацукун-къарагъун чир хъурай лу-
гъуз. Чаз маса халкъарин меденият
гъикъван марагълу ятла, гъабурузни
гъикI я. Исятда чара-чара этносрин
медениятдихъ, фольклордихъ галаз
вири дуныя марагълу я.
Къецепатан ульквейрай атанвай

туристар сифтени-сифте абориген-
ри чин ацукун-къарагъуналди
мягъителарда. Са гафуналди, меҳъер
халкъдин руғъ хажждайди хъун
герек я.
Виликан девирра чи халкъди меҳъе-
рик милли гъавайрикайни манийри-
кай гегъеншдиз менфят къачудай. И
адет мадни дебда гъат хъийизва.
Хъсандин туплалай авуртла, меҳъер
гатгъулай күтаягъ жедалди ягъи-
дай вири жуъредин гъаваяр ава чаҳъ.
Месела: «Экуун ярар» (Сегъерар).

Мехъерин юкъуз экуун яралай ядай
и макъамди хурурз макъамар хабар
агакъарда.

«Перизада». Рушарни сусар хун-
чаяр гваз сусан къвализ фидайла и
мани лутъуда.

«Пейкер баҳа». Им яшлубурун
гъава я.

Сас тухудай юкъуз «Бахтлу свас»,
«Бахтавар яр», «Сусан тариф»,
«Чамран тариф», «Кланиди», «Ала-
гузлуй» хътина рикI хъурутулардай
макъамар ягъида. Сас къвалий
акъудна чамран къвализ гъидалди
ихътин вад макъам ягъидай: «Сусан
къвалихъ», «Сусан рехъ хуън», «Сас
экъечин», «Сас ракъурун» ва
«Сас гваз». Гъа и карди чи меҳъе-
рик гъавайрин девлетлувиликай
хабар гузва.

Седакъет КЕРИМОВА

ПИРАЛВИ ТАМЕРХАНАН ХВА

Петербург Россияндин лезгияр газафни-газаф яшамиш жезвай шегъеррикай я. Ина улмуър гъалзавай чи ватанэгълийрин арада алимар, муаллимар, инженерар, экономистар, бизнесменар, спортсменар, эцигунрив машгъул касар ва масабур ава. РикI шадардай кар ам я хьи, эхиримжи йисара абуру ина лезгийрин диаспора арадиз гъанва. Йиса къведра халъдин суварар, гъабурукай яз Яран сувар санал, гурлудиз къиле тухун ина хъсан адетдиз элкъвенва. Лезги адетрив къадайвал чин рафтарвилер хүн патал мукъвал-мукъвал агатзава жуванбур. Гъя икI, хайибурухъ ялзава абуру, дидед чалаз икрам ийиз чирзава чин веледриз. Азербайджандинни Дагъустандин таъсиб чугвазвай лезгийри элдин межлисар марагълуз, рикIел ала-мукъдайвал тухун, инсанрихъ руль кутун патал чка атунивай тъвар-ван аваи къелемэгълийриз, алимиризни ихътиян мярекатриз эверзава.

Петербургдин вилик-къилик галай лезгийрикай гаф кватайлан газафбуру полковник Сережа Агъамирзоеван тъвар чехи гъульметдалди къада. Газафбуруз ам «Пиралви Тамерханан хва» хъиз чида.

1958-йисуз Кылар райондин Пиралви Тамерхананни Гъамиятан хурье

хизанда дидедиз хъайи Сережадал и тъвар адан бубади вичихъ галаз санал Ватацдин Чехи дъяведин йисара душмандин аксина къегъалвиледи женг чугур дустунин хатурдай эцигнай. Вад гадани са руш чехи жезвай и къвале Сережа гъвеши Чавалай къелунал рикI хъунади, вичин жуьреба-жуьре алахъунралди тафаватлу хънай. Хуърун мектебда 4-синиф акъалтларай ада юкъван мектеб Дербент шегъерда куътияна. Владивосток шегъерда аскервал авурдайлай къулухъ и викегъ ва савадлу гада Ярославлдин Гъукуматдин Эцигунрин Институтдик экечIна. Инаг акъалтларай жегъиль 1985-йисуз Ленинграддиз (гилан Петербургдиз) куъч хъана ва гъя чвалай и шегъердин военный объектрал къвалахзава.

23 йис я ам ара датына РФ-дин Кефер-РагъакIидай Федеральный Округдин важибул объектар эцигунив машгъул яз. Участокдин инженервиле тайнарай ам са шумуда йисалай лап чехи военный тешкилэтдин къилин инженер хъана. Гуъгуънлай «Плисецк» ва «Новая Земля» космодромар, гъакини Президентдин дарамат эцигуник вичин пай кутуна.

Сережа Агъамирзоева алай вахтуңда Россияндин Кефер-РагъакIидай Федеральный Округдин хусуси эцигунрин къилин идарадин отделдин начальниквиле къуллугъзава.

Зетгъетдал рикI алай, гъяхъ къани, къени къилихрин инсан тир Сережадин къетЧенвилерикай сад вичин ватандал, хайи хуърел, мукъва-къилийрал дамахун я. Садбуру хъиз са гаф лезгидал, къве гаф маса чаларал лутъудач ада. Пиралрин нугъят авайвал хвенвай ам дидед чалал акъван фасагъатлудаказ рахада хьи, рикI ахъя жеда ви. Дидедизни бубадиз лагъайтIа, рикIивай икрамда ада. Йиса къведра, пудра хъведа ам хайибурун къилив, вичелай алакъдай къумекар гана, чанрикIна хъфида вичин къвализ. Са гафуналди, газафбуруз чешне къалуриз жеда ам.

Аваз хъурай ихътиян къегъалар вирина.

АЗИЗРИН СЕВДА

ВИНИ ДЕРЕЖАДА АВАЙБУР

Россияндин лезгияр газаф яшамиш жезвай вилаятрикай садни Калуга я. Вилаядта чи халъдин тъвар хажжавай къегъал касар газаф ава. Мисал яз, са шумуд ордендин саъбиб, Калуга вилаятдин Собраницин депутат, «Россияндин лап хъсан инсанар» энциклопедияда тъвар гъятнавай, вичин тежриба вири Советрин Союзи чирай виликан «Октябрьский» совхоздин (гилан СПК-дин) къил Мегъамед Салигъов, Калугадин онкологиядин диспансердин къилин духтур, медицинадин илимрин доктор, профессор Вагъид Вагъидов ва масабур къалуриз жеда. Тек са СПК-да 200-далай газаф лезгийри къвалахзава.

Добро
наказуемо.

Русская народная
пословица

ОН БЫЛ ПРИМЕРОМ ПОРЯДОЧНОСТИ

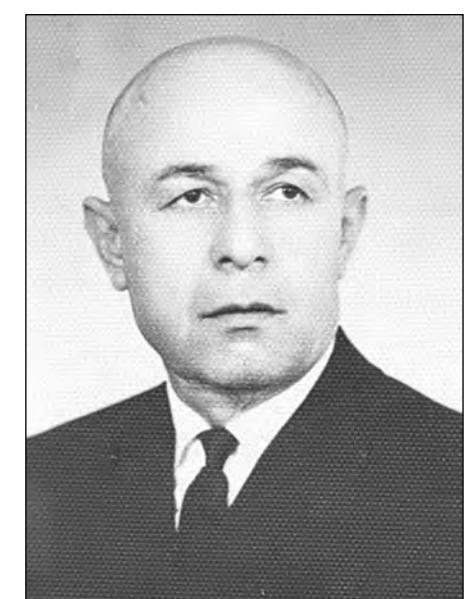
В течение нескольких десятилетий прошлого века кусарский район считался кузницей партийно-советских руководителей. Долгие годы десятки кусарцев руководили партийными, комсомольскими и исполнительными комитетами отдельных районов, занимали ответственные должности во многих республиканских учреждениях, организаций.

Одним из таких руководителей был Кямиль Юсуф оглы Ягубов. Этот интеллигентный человек был примером порядочности. До сих пор многие помнят его, как ответственного, исполнительного, и в то же время доброжелательного человека.

Ягубов Кямиль Юсуф оглы родился в 1910 году в селении Хулуг Кусарского района. После окончания сельской школы поступил в Кубинский Сельскохозяйственный Техникум, который окончил в 1930 году. Работал он агрономом в Худате, затем завгортделом Хачмазского райкома комсомола, далее секретарём Хачмазского, Кусарского и Кюрдамирского райкомов комсомола инструктором ЦК Комсомола Азербайджана. В 1937 году был избран членом президиума Азербайджанского Комитета Профсоюза рабочих Рыбной Промышленности Юга, избран председателем этого комитета.

С июля 1939 года по март 1940 года работал заведующим сектором кадров ЦК КП Азербайджана, 6 марта 1940 года был избран вторым секретарём, а в январе 1941 года первым секретарём Маштагинского РК партии. С мая 1942 по декабрь 1946 года работал первым секретарём Казахского РК КП Азербайджана.

Затем с января 1947 года работал заместителем директора Бакхлебторга, директором Дивичинского, Хырдаланского и Кусарского лесхозов.

В 1962 году по окончании Азербайджанского Сельскохозяйственного Института поступил на работу в Министерство Заготовок в качестве инспектора. После упразднения этого министерства работал старшим агрономом по контролю за производством и сбытом овощных и бахчевых культур и картофеля во вновь организованном Министерстве производства и заготовки сельхозпродукции.

За большие успехи в руководящих должностях он был награждён «Орденом Трудового Красного Знамени» (1943), «Орденом Отечественной войны II степени» (1945), «За Оборону Кавказа» (1944), «За Доблестный Труд в Великой Отечественной Войне» (1941-1945), «За Трудовое Отличие» (1966). Он был не просто ветераном труда, но и примером трудолюбия для многих. Воспитывал своих четверых детей в духе любви к родине. Ушёл из жизни Кямиль Ягубов в 1986 году, оставив после себя добрые воспоминания.

«САМУР»

ДЖАЛАЛ АББАСОВ - ПОБЕДИТЕЛЬ КОНКУРСА

Азербайджанский певец Джалал Аббасов стал победителем I конкурса песни тюркоязычных стран, состоявшегося в городе Силифке турецкой области Мерсин, в котором принимали участие представители 20 стран.

Единогласным решением жюри конкурса, организованного по инициативе Türksoy, в состав которого вошли представители Казахстана, Киргизстана, Крымской области Украины и Турции, Джалал Аббасов был объявлен победителем. На эту награду он был удостоен за исполнение песен «Эй вэтэн» (слова Демира Гедабейли, музыка Эльзы Ибрагимовой) и «Гёзел хеят» (слова Пенаха Рустама, музыка Эльдара Мансурова).

Напомним, что четыре года тому назад Джалал Аббасов стал обладателем Qran rgi на республиканском фестивале «Bakı gecələrī» (Бакинские вечера).

Второе место присуждено певице из Казахстана Араим Юкеновой, третье место занял также певец из Азербайджана - Нурлан Азизбейли.

Социальной премии Türksoy удостоен певец из Киргизстана Курал Чокоев, турецкая певица Феза Дензиек получила приз муниципалитета Силифке.

Победитель конкурса Джалал Аббасов получил денежную премию и диплом Türksoy.

АзерТАдж.

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

ЧАКАЙ КХЬЕНАЙ

Лезгидихъ пул
хъайила...

Са бязи миллетрин инсанри (за абурун тъварар къазвач) пул хъайила, къвалер чукурна, цийикла эцигда. Садбуру къизилар къватда. Амма лезгидихъ пул хъайила, ада илимдин ахтармишунар кыле тухуда, диссертацияр кхъида, алымвилин тъвар къазаншида. И кар заз Ахцегърин музейдиз фейила, са цал ацдана авай къван лезги халкъдин алымрин, устадрин сүретри субутна. За рикливай куь гъунаррал дамахзава!

Фазу АЛИЕВА,
Дагъустандин халкъдин шаир

Гъиле чилер
гъатайла...

Авайвал лугъун, лезгийрин гъиле чилер гъатайла абуру мешребсуз гъалда авай баянлухарни галаз женнетдиз элкъульда. Цин чешмейрин патарив тарар цада. Гарари ва ятари тухувай чилер хуруън майишатдин бегъерлу мулкариз элкъульда. Абуру гъакъни дагъдин ценерив гвай чайра тамар арадал ххида, цийи тамар кутада. Лезгийрин цийи багълар ва узуммухар кутунални гзаф рикI ала.

АХРАМОВ, журналист, Москва.

Эцигунрик
къил кутурла...

Маса миллетрин векилрини хиве къазвайвал, лезгияр эцигунрални абадвилерал рикI алайбур я. Къазахстандин чехибуру гъахълуда-каз лугъузва хъи, Актау шегъердин чехи пай лезгийри эцигнавайди я. Абуру ина абадвилерни кыле тухванва. И шегъерда яхдиз и къилия а къилиз къекъвей инсан инин михъивили, гуручеквили, къанун-къайда хъуни, инсанрин арада авай чими ва стхавилин алакъайри гъейранарзава. Маса

халкъарин векилри хиве къазвайвал, шегъердиз ихътин михъивал, алалат, къанун-къайда гъанвайбур лезгияр я.
Исамудин АГЪМЕДОВ,
Дагъустан Республикадин халкъдин
артист.

Къуллугъ
къилиз акъуддайла...

Россияда гъукуматдин къуллугътар къилиз акъудзавай лезгияр гзаф ава. Абуру гъамиша регъбер къуллугърал чешне къалурда. Ихътин ксарикий садан гъакъиндей лугъун. Вичин агал-кунизи ва алакъунриз килигна Сей-фудин Шихалиев Россиядин Кефердиннин Рагъакъидай патан Федеральный Округдин Балтикандин таможнядин Пушкинскии таможнядин постунин Чехиди тайинарнава. Ада регъбервал гузвой са йисан къене 63 къуллугъчи-кай ибарат тир и пост улькведин къвенкъечи постарин жергедиз акъатна. Ам кыле акъвазнавай постуни гъукуматдин бюджетдиз вацра 40 миллиард манатдив агакъна пул гъизва. Килиг садра, гъикъван чехи рекъем ятга...

Юрий КОЛЫВАНОВ,
журналист, Санкт-Петербург.

Акъажунрив
эгечайла...

Лезги спортсменар акъажунрин майдандиз экъечайла гъамиша гъаливал къазанмишиз алахъда. Абурун гъунарри багърийрик, миллетдик, улькведик дамах тутада. Гъавиляй лезгийрин арадай Дагъустандин, Азербайджандин, Россиядин, Европадин, дуньядин, гъакъни шумудни са маса ульквейрин чемпионар акъатнава. Ихътин чехи ва мешреббу агалкъунар халкъдихъ галаз алакъалу я. Лезгияр илимдал хъиз, спортдални гзаф рикI аладай халкъ я.

Рамидин КЪАЗИМЕГЪАМЕДОВ,
къудра Европадин ва дуньядин
чемпион.

ДУЛЬЯДИН ЧЕМПИОН

Алай йисан 24-26 июндиз кемпо-каратэдай Азербайджанда кыле фейи дульядин чемпионатда жегъиль аялрин арада Бакудин 134-нумрадин мектебдин IX синифда келзавай Исрафилов Бахтияр Исметан хва къайдасуздаказ къуршахар къунай (45 кг) чемпион хъана.

А да лай
в и л и к
Б а х т и я
р а л а й
й и с а н
7 - м а й д и з
Б а к у д а
кыле фейи
р еспубли-
кадин че-
мпионатда
сад лагъай
ч к а д и з
л а й и х л у
хъанай.

А л а т а й
й и с у з
р еспу б ли-
ка дин че-
мпионатдин
г имишидин
м е д а ль
къачур Бахтияра дуньядин шумудни са турнирра сад лагъай, къвед лагъай ва пуд лагъай чакъар къунай. Пуд йис я Бахтияр спортдин и хилев рикI алад машгъул жеz. Мад са алакъун ава адахъ – «Лезгинка» къуль. Ругуд йисалай Бакудин «Лезгинка» къульунин мектебда чирвилер къачузвай ам са шумудра «Сувар» ансамблдихъ галаз санал сөгнен-дизни экъечайна. Адан цай, ялав галай къульуни гзафбурук руъъ кутазва. Бакудин, вичин бубадинни дидедин хайи хуърер тир Лечетринни Ясабрин демерихъ ада къульдайла вирида и викъегъ гададиз гурлуз капар ягъида.

Ихътин алакъунар авай гадади мектебдани хъсандиз келзава.

АРИФДАРРИН ГАФАР

Дидед чал, халкъдин тарих, мединият чин тийизвай касди-диз дуъзгубун са затини арадал гъиз жедач.

Аристотел

Гаф дарман хъиз я, гзаф къадарда адакай зиян ава, тимил къадарда - хийир.

Гъазрет Али (А.р)

Зегъмет гъахълу кар патал серф ая.

Биас

Илимни рузи хъиз важибу я.
Гъасан Алкъвадарви
Чирвилер къачур касди дуньядин къазанмишда.

Низами Генжеви

ИМУЧА-МУЧА

Имучу-мучу,
Муч - халича:
Къавалайни чархалай
Аватда - ам рекъидач,
Цукай ва гъакI вацукай
Хкатда - ам рекъидач,
Къведа ви гуъгуъна -
Къвачерив ван ийида.

Халу - яргъи -
Чамардара.
Хтул - куърье -
Чукварда.

Са къавачел къекъвез,
Гелер я гзаф,
Гъар са кам вегъез,
Хкатда са гаф,
Гелер рапада
Инсандин чалал,
Лагъам вуч ятIа -
Гъайван? Къуш я жал?

Вуна гъиле къаз,
Вав вугудайди,
Далу къаник къаз,
Пар тухудайди.

Чехъди-черехъ,
Пехъди-перехъ -
Сар тарашиб,
Гъилер - якIун,
Вич - къарасин,
Сарап - ракъун.

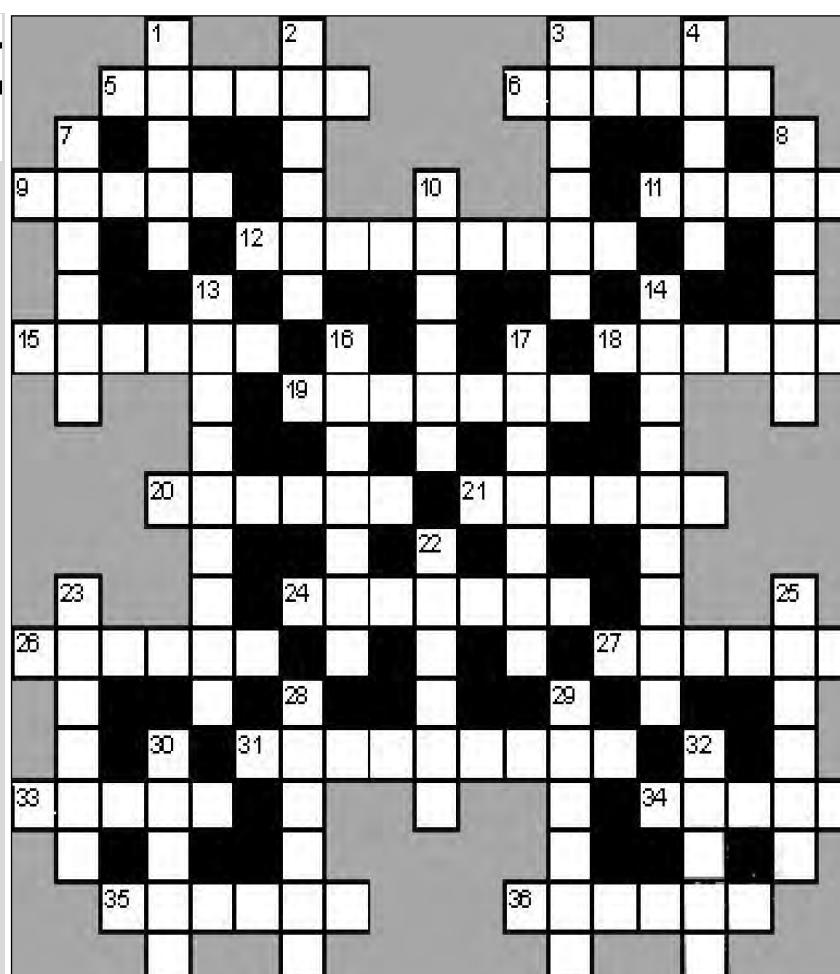
Кроссворд

СУАЛАР:

Дуъз царара: 5. Балкандин къулухъай пуар ку-туннавай еб. 6. Къал квачир гъал, баришугъвал. 9. Набататдин цуък ахъайдай тул. 11. Яд квай чайра жедай къакъан набатат. 12. Клашара тварар жедай ризкъи. 15. Ширидин бенд. 18. Мектебда келзавайди. 19. Тебиатда экъечизавай гъар са затI. 20. Мурад. 21. Кларасдин ктлай кус. 24. Дуъзвал, гъакъикъат. 26. Сур девира тяведа яракъдикай хуън патал гъиле къадай элкъвей ракъун алат. 27. Испаниядин мэр-кез. 31. 1991-йисуз Ф. Нагъиева арадал гъайи аслу тушир лезги журнальдин тъвар. 33. Дагъустанда алай вахтунда лезги чалал акъатзавай журналький сад. 34. Кваса, уюнбаз. 35. Кылел алукъдай затI. 36. Зулумдик квай гъал.

Тик царара: 1. Чхадик жедай алат. 2. Зурба къуват. 3. Хъуруън квай драматургиядин эсер. 4. Са затI хуън патал адахъ гел-куън. 7. Тъваларикай хранвай къвати. 8. Инсанриз бахтар пайдай, ххетрик квай къуш. 10. Дуъа. 13. Вири рази тир гъал. 14. Гъайванрихъ галаз алакъалу хуруън майишатдин хел. 16. Чин тийидай кас. 17. РикI чу-лаввал. 22. Гъалаба, риклин къалабулух. 23. Музыкадин алат. 25. Шаир Шихнесир Къафланован ватан. 28. Багъа къаш. 29. Нек ацадай хеб. 30. Гвен гъудай алат. 32. Чин гъай-ван.

Туъкуърайди: Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

ЗНАКОМЬТЕСЬ: РУСТАМ АЗИМОВ

ГОСТЬ НАШЕЙ РЕДАКЦИИ

«Любите свою страну и свой народ. Делайте всё для развития и улучшения жизненных условий своей страны, ибо завтра ваши дети будут жить здесь».

С этими словами обратился к молодёжи молодой журналист Рустам Азимов, недавно побывавший у нас в редакции. Рустам, горячо любящий свой народ, переживаёт за него судьбу.

Рустам Азимов родился в 1987 году в городе Баку, в посёлке Бакиханова. Он родился в простой лезгинской семье. Отец его работает нефтяником, и почти всю свою жизнь посвятил этой профессии. Мать - домохозяйка, занималась воспитанием детей. Окончив в 2005 году школу №94 города Баку, Рустам поступил в Азербайджанский Международный колледж на факультет бухгалтерии. После окончания его он увлёкся журналистикой.

Рустам часто ездит по лезгинским районам республики, особенно тянет его Гусар. Больше всего его тревожат проблемы, связанные с молодёжью, в частности, алкоголизм, неграмотность и незнание своих прав. «Алкоголь уничтожает всё то хорошее, что мы создаём, способствует деградации личности. Человек становится рабом своих желаний. В итоге мы перестаём быть самим собой», - говорит он.

Он часто пишет об этих проблемах. Особенно тянет его спортивная тема. С 2008 года он работает в Информационном Агентстве

1news.az. Пишет спортивные новости и занимает ряд должностей. Так же наш герой ведет сотрудничество с азербайджанским спортивным порталом Extratime.Az.

Лезгинская молодёжь знает и любит Рустама Азимова по диспутам и полемикам, которые ведёт он. Набираясь опыта, он стал уделять проблемам лезгин больше внимания. Он на лезгинских сайтах и форумах помогает молодёжи направить свои силы и знания в нужное русло, в полезные дела. Как считает Рустам, газета «Самур» помогает нам в разрешении этих проблем, даёт определённые материалы для пропаганды лезгинской

культуры.

- В Гусарском районе эти проблемы особенно ярко бросаются в глаза. Часть молодёжи, вместо того, чтобы заниматься наукой, образованием, спортом, ведёт однообразную и скучную жизнь. Кроме интернет-игр, поп-музыки нынешних молодых людей ничего не интересует, и они попусту тратят своё драгоценное время на ненужные вещи. Конечно, радикально устранить эти проблемы невозможно, но мы можем свести их к минимуму. Для этого мы должны работать над собой, воспитывать в себе истинного гражданина своей страны и передать всё это будущему поколению, чтобы те не повторяли наших ошибок, - говорит наш собеседник.

Рустам Азимов целеустремлённый человек. На данный момент его цель - получить образование за рубежом и стать опытным журналистом, знатоком своего дела, быть достойным защитником интересов лезгин и вырастить детей, достойных своей страны.

В 2010 году Федерация борьбы Азербайджана провела конкурс на тему «Борьба - путь к возвышению». По итогам этого конкурса, статья Рустама Азимова была признана самой лучшей. Нам остаётся только пожелать молодому журналисту дальнейших творческих успехов и удачи в достижении поставленных целей.

Сабина МАМЕДОВА

ГАФАЛАГ

Бати	- фагъум авачир
Гъасал	- гужсуз
Давла	- регъятдиз жагъай
Къязанжи	къязанжи
ЙицI	- пис ният
Къамкъах	- фурс гвайиди
Клараж	- пехъчи
Муш	- кин
Нев	- чирк
Пифин	- ирин
Плес	- цIуру шал
Рульште	- сарсах
Уъдуь	- язух
Уъште	- ялтах
Хасал	- гъалсуз
Хвшашал	- қефлу
ХъицI	- хъутур

ЕВРОПАДИН ХАРТИЯ КАРДИК КУТУРТІА...

Күве варз инлай вилик Дагъустанда хайи Европадин хартиядын регионрин ва қыадардал гъалтайла Тимил халкъарин экспертрин Комитетдин векилри и Республикадин Чаларин жуыреба-жуыре моделар ахтармишун ва а Чалар хүн патал вуч авун герек ята чириз Кланз мульжуд Чал хаянай: лезги, къумукъ, дарги, авар, каратин, тат, генух, азербайжан.

Августдин экшира эксперти Дагъустанда регионрин ва қыадардал гъалтайла Тимил халкъарин Чаларин рекъя Европадин хартия гъицI кардик кватта маулардай отчет гъазурна, талукъ гъукматрив агакъарда. Эксперти лугъузтайвал, РФ-ди хартия ратификация авуна кардик кутуртта, и Чалар вилик тухудай цийи къулаг шарттар арадал къведа.

Ктабар гъинай къачуз жеда?

Келдайбуру суракъзавай цийи ктабар абурувай ағъадихъ галай идарарай къачуз жеда.

БАКУДА
«Самур» газетдин редакциядай ва
«Akademkitab» магазиндай

С.КЕРИМОВА - "Къялар, къярвияр - Qusar, qusarlar".
М.МЕЛИКМАМЕДОВ - "Касар".

МАГЬАЧКЪАЛАДА
«Лезги газетдин» редакциядай

Лезги халкъдин махар.
Клиридай жагъанвай гъилин хаттарин шииррин альманах (XVIII-XIX асирар).
Г.ЛЕЗГИНЦЕВ - Человек с гор. II т.
Русско-лезгинский словарь.

ONUN RƏNGLƏR DÜNYASI

Dağlar qoynunda, meşələrin əhatəsində yerləşən, füsunkar təbiəti ilə hamını heyran edən Qusarın şairlər və rəssamları.

**Qızılı örtədə
qara torpaqlar,
Yenə qiymətini
özündə saxlar!**

Şəməd VURĞUN

Redaksiyanın ünvani: AZ 1073 Bakı, Mətbuat,

prospekti, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
www.samurpress.com
e-mail: sedagetkerimova@rambler.ru

ПРОДАЕТСЯ ДВУХЭТАЖНЫЙ ДОМ в ГУСАРЕ

Средний ремонт,
постоянная вода, телефон,
газ, фруктовый сад.
Цена договорная.
Конт. телефон:
(050) 734-14-55

Qəzet Azərbaycan
Respublikasının Mətbuat və
Informasiya Nazirliyində
qeydə alınıb.
Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581
Tiraj: 2000
Tel: 432-92-17

SAMUR

Baş redaktor
Sədaqət KƏRİMOVA

"ZAMAN" MƏTBƏSINDƏ ÇAP OLUNMUŞDUR